

DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2018-23-2-100-117>
 УДК: 37.1;316.7

Любов БЕВЗЕНКО

**КРИЗА ОСВІТИ,
 СУЧАСНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ
 ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЗМІНА
 ПОВСЯКДЕННИХ ОСВІТНІХ
 ПРАКТИК¹**

Анотація

Криза освіти посідає вагомe місце в ряду кризових проблем, на які вказано, зокрема, в ювілейній доповіді Римського клубу (квітень 2018 р.). Головний висновок з цієї доповіді звучить так: «Старий світ приречений, Новий світ невідворотний». В статті робиться спроба знайти логіку, в якій можна зрозуміти суть цього переходу від «приреченого» до «невідворотного» світу (Нової епохи), зокрема, і в площині освітніх трансформацій.

Методологічний вибір пошуку відповіді на це питання лежить у площині системного, нелінійного і міждисциплінарного погляду на соціальну і культурну динаміку, що дозволяє припустити: існує певний метапараметр, який зумовлює фазові (кризові) переходи у цих процесах. В якості такого параметру в роботі запропоновано розглянути ті типові базові переживання світу, що відповідають основним культурним епохам західного культурного ареалу (Традиція, Модерн, Постмодерн). Квінтесенцію його можна описати в термінах переживання людиною відносин «Я – Світ». Обґрунтовано, що в таких концептуальних рамках від Нової епохи логічно чекати домінування парадоксального індивідуалістично-холістичного переживання Світу: «Я» гостро усвідомлює себе як індивідуальність, але в той же час переживає свою єдність зі Світом, «Я» належить Світові і творить його одночасно.

На підтвердження вірогідності такого прогнозу вказуються наявні точки росту такого світосприйняття, що мають місце саме в наших соціокультурних реаліях – волонтерський рух, плей-бек театр, експериментальні школи (жива школа, гра), Інтернет як паралельна соціальна реальність і самоорганізаційні спільноти, що там утворюються. Наголошується на ціннісній неоднозначності таких культурних трансформацій. Підкреслюється важливість відстежувати їх не на формально-інституційному рівні, а на рівні соціальної

¹ Текст доповіді, зробленої на засіданні круглого столу «Освіта для майбутнього – роздуми над останньою доповіддю Римського клубу», проведеного Українським синергетичним товариством. (В рамках Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інновації в освіті, ціннісно-компетентнісний підхід», 29 травня 2018р, НПУ ім. М.П. Драгоманова.

самоорганізації, стилів життя, трансформації повсякденних практик, зокрема і повсякденних практик в освітньому полі.

Ключові слова: *освітня криза, нелінійна соціокультурна динаміка, Нова культурна епоха, індивідуалістично-холістичне переживання світу, самоорганізація, гра, повсякденні освітні практики, цінності, стилі життя.*

Останнім часом про кризу освіти говориться все наполегливіше. Як правило, ті хто намагається привернути до цього увагу, говорять про це в більш широкому контексті тих глобальних ризиків і загроз, що ставлять під сумнів можливість довготривалого перебування людства на цій планеті. Належать вони вченим і релігійним діячам, політикам і громадським активістам, інтелектуалам та діячам культури. Недавнім потужним акордом в нагадуванні людству про небезпечність сучасної масштабної кризи була ювілейна доповідь Римського Клубу. Вона називалася «Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet» (Матвейчев, 2018; Weizsaecker, Wijkman, 2018). Криза освіти є одним з ключових моментів, що був відмічений у цій доповіді в якості складової глобальної світової кризи.

Звичайно, ставитися до таких заяв, зокрема і до доповіді Римського клубу, можна по-різному, навіть у разі, коли вони підкріплюються посиленнями на наукові дослідження. Наївна віра в чистоту науки та беззаперечність істини наукового знання залишилася далеко позаду. Те, що соціальні, культурні, політичні контексти суттєвим чином впливають на результати наукових досліджень, переконливо показано в роботах філософів та соціологів науки останніх десятиліть, які суттєво змінили сучасний епістемологічний дискурс (К.Поппер, Т.Кун, І.Лакатос, П.Фейєрабанд, Р.Мертон, В. Келли, Б.Латур, Дж.Ло та ін.). Особливо цікавими в цьому ряду є роботи Б.Латура, який не лише обговорював цю тему на абстрактному рівні, а й занурився у повсякденність дослідницьких наукових лабораторій, показавши, як культура, соціальність, речі, прибори і все інше в оточенні дослідника може суттєвим чином впливати на його нібито об'єктивний результат (Латур, 2002). Б.Латур сам достатньо багато приділяє уваги проблемі глобальної кризи, але і він має сумнів в тому, що всі наукові результати, що її обґрунтовують, є достовірними. Будучи одним з фундаторів соціології науки, він ставить собі питання: «Чи було з мого боку помилкою взяти участь у винаході такої області досліджень, як соціологія науки? Чому я не можу без запинки сказати: глобальне потепління це є факт, хочете ви того чи ні?» (Латур, 2018).

Що ми маємо робити в цій ситуації і як на це реагувати? Власне, це і є проявом тієї епохи постправди, про яку говориться все голосніше, і в якій маємо відшукувати своє місце і свій спосіб життя. Для мене

тут відповідь є такою – наша власна реакція є і нашою власною відповідальністю. Попри усі авторитети, які представлені в списку членів Римського клубу, остаточне значення для кожного має його/її особиста реакція на ці заяви і особисті дії. Це «Come On!» спрямоване персонально кожному і має сенс лише в тому разі, коли воно спонукає нас до власних роздумів та саме власних дій.

На що відгукнувся мій власний науковий та життєвий досвід в процесі знайомства з цією доповіддю? Це, перш за все, та системність та міждисциплінарність, на базі якої вибудовується аргументація. Так, моє довготривале перебування в полоні ідей нелінійності, складності, багатомірності і холистичності світу, зокрема і соціального, змушує мене позитивно реагувати на ознаки прихильності до таких поглядів в роботах інших. Ментальний простір для підживлення цих установок я знаходила, з одного боку, в роботах зарубіжних теоретиків цього напрямку, які в різних контекстах носили назву парадигми складності, синергетичної парадигми, теорії хаосу, теорії катастроф, нелінійної системної теорії тощо (Арнольд, 1990; Курдюмов, Князева, 1994; Майнцер, 1997; Хакен, 1985; Grobman, 2005), а також значною мірою в роботах колег по Українському синергетичному товариству (Богатая, 2010; Горбунова, 2017; Добронравова, 1990; Добронравова, 2003; Ершова-Бабенко, 1992; Кочубей, 2012; Предборська, 1995; Нестерова, 2015), з якими в резонансі або полеміці буду подумки знаходитися, пропонуючи свої наступні міркування з приводу вітчизняних освітніх процесів.

Головним поштовхом для моїх роздумів був висновок, що його зробили автори доповіді Римського клубу: «Старий світ приречений, Новий світ невідворотний». Я хочу перш за все для себе знайти відповідь на питання – що ж саме в цьому нашому Старому світі є приреченим, і що буде фундаментально вирізняти на цьому фоні той Новий світ, що є, за їхніми словами, невідворотним? Власне цьому, з виходом на більш конкретні проблеми філософії та соціології освіти присвячено цю статтю.

Місцем моєї наукової прописки є соціологія. І попри все тяжіння до міждисциплінарності, ця прописка накладає певні обмеження на діапазон свободи в моїх міркуваннях. Так, я не можу собі дозволити дуже вільно і активно висловлюватися в термінах «ми маємо, ми повинні, має бути». Для мене це є привілеєм філософського дискурсивного стилю. Можливо ще громадянського, політичного, якщо виходити за рамки наукового простору. Але як соціолог я маю говорити не стільки про те, що має бути, скільки про те, що може бути. І під це «може бути» підводити певні логічні обґрунтування.

Будучи причасницею самоорганізаційного погляду на соціальні процеси, вибудовуючи власні моделі самоорганізаційної соціальної дина-

міки (Бевзенко, 2002), я переконана – соціокультурні процеси мають свою внутрішню активність, свої варіанти можливого-неможливого. І лише спираючись на обмежені цими варіантами рамки нашої свободи і суб'єктності, ми можемо вибудовувати свої прогнози і проекти майбутнього – власні, групові, суспільні.

Тоді постає питання – що ж «може бути»? За якою логікою може рухатися світ від приреченого сьогодення до невідворотного майбутнього? І якими можуть бути варіанти цієї невідворотності?

Для прибічників нелінійного системного погляду на соціальні процеси є несумнівним – прогнози майбутнього є задачею дуже невдячною. Більш-менш правдоподібні моделі ми можемо отримувати, якщо знаходимо якийсь фундаментальний системостворюючий параметр, зміна якого в критичних точках веде до фазових переходів. Так, наприклад, фази цивілізаційних змін ми можемо описувати в термінах зміни технологічного параметру. І тоді ми будемо говорити про доіндустріальне, індустріальне, постіндустріальне, інформаційне і постінформаційне суспільство (Р. Арон, Д. Белл, Дж. Гэлбрейт, Ян ван Дейк, М. Кастельс, Дж. Несбит, У. Ростоу, Е.Тоффлер та ін.). Або в демографічних термінах зростання людської популяції, як це робив свого часу П.Капиця, стверджуючи, що кожна фаза-епоха має пропустити через себе 10 млрд. жителів планети, після чого настає критична точка фазового зламу (Капиця, 1999; 2009). За таким прогнозом, скоро ми будемо мати фазові переходи чи не кожні 20-50 років – адже населення планети вже наближається до цієї критичної цифри.

З великою цікавістю ставлюсь до усіх цих концепцій. Але в тому переліку складових світової кризи, що їх названо у доповіді Римського клубу, де присутня і економічна криза, кризи капіталізму, демократії, для мене найцікавішими є проблеми кризи культури, моралі, науки, освіти. І тому я б все ж таки хотіла в якості цього визначального параметра обрати щось, що пов'язане з самою людиною, з чимось таким, що становить глибинну сутність не стільки перебування, скільки її життя у цьому світі.

Мені здається, що в якості такого параметру може виступати те фундаментальне переживання світу, що відповідає домінуючому світовідчуттю людини тієї чи іншої соціокультурної епохи. В даному разі йтиметься про ті епохи-фази розгортання цивілізаційного поступу, що спостерігалися в західному світі. Ми звично позначали їх як Традиція, Модерн, Постмодерн і, нарешті, в цей ряд має постати та невідворотна Нова епоха, зрозуміти суть якої і є для нас головною інтригою.

Категорія «переживання» є міждисциплінарною категорією. До неї активно зверталися філософи і соціологи феноменологічного спрямування (перш за все лінії, що йдуть від Е.Гуссерля, В.Дільтея). Вона є однією з основних в психології у тих випадках, коли психологи звер-

таються не лише до раціональної свідомості, а і до почуттів та емоцій (добре відомі у нас роботи представників російської психологічної школи Л. Виготського, О.Леонтєва, О. Лурії, С. Рубінштейна), а також тих психологічних напрямів, що цікавляться глибинними процесами в людській психіці (С.Гроф, З.Фрейд, К.-Г. Юнг та ін.). Переживання, будучи не лише психологічним, а й психосоматичним явищем, є важливою категорією і для соціальної та культурної антропології (Ф.Боас, Р. Бенедікт, К.Леві-Строс, М.Мід, Е.Тайлор та ін). В найбільш загальному розумінні переживання – це те недиференційоване психосоматичне відчуття, яке є глибинним медіатором зв'язку людини і оточуючого світу. Саме з цієї причини ми і оберемо його в якості того головного параметра, який може задавати напрями загальної соціокультурної тектоніки.

Тут мушу відповісти на можливі заперечення на кшталт – не можна усіх людей міряти і підводити під одну рамку. В усі епохи існували різні люди і різними були їхні світовідчуття. Так, це твердження є абсолютно справедливим. І, знову таки, я як соціолог тут говорю про домінуючі явища. Те, що в маргіналіях будь-якого суспільства є багато всього альтернативного – беззаперечно. Більше того – наявність цих альтернатив є важливою для соціокультурного поступу. Але коли ми говоримо про достатньо сформовані, а не перехідні періоди, то домінуючий тип світовідчуття буде візитною картою епохи. Більше того – наявність домінуючого типу має місце навіть у перехідний період, хоча місткість маргіналій тут буде дещо більшою і потужнішою. Тому заявлений підхід видається цілком виправданим для пошуку відповіді на питання – яким може бути те домінуюче переживання світу, що принесе в собі Нова епоха, що прийде на зміну сьогodenню.

Що ж в цих домінуючих переживаннях нас буде цікавити найбільше? Це той спосіб, в який людина переживає свій зв'язок зі світом, що його можна описати як стосунки окремого, одиничного (Я) і цілого, загального (Світ). Іншими словами – як саме на глибинному, психосоматичному рівні типова людина певної епохи переживає свої стосунки з усім тим, що її оточує.

В основі своїй ця схема виглядає досить простою:

1) *Традиція – Я занурене і розчинене у Світі.* Людина традиційної епохи буквально на тілесному рівні відчувала свою поєднаність зі світом, усім оточуючим – починаючи від власного дому, клаптя землі, родичів, сусідів тощо. Позбавлення частини землі означало не звичне для нас позбавлення власності, а відчувалося як позбавлення частини себе, буквально частини власного тіла. «Я» ніколи не вириналило з цього Світу. Так жила та епоха.

2) *Модерн – Я усвідомлює свою індивідуальність і протистовіть Світові.* Цей фазовий перехід в термінах домінуючого переживання означає радикальні зміни меж свого «Я». Вони стягнулися буквально до меж

тіла. Це дозволило людині отримати свободу від традиційних родових прив'язок, усвідомити свою індивідуальність, унікальність і прагнення свободи. Але несвобода в даному разі прийшла у вигляді негативної прив'язки – через боротьбу зі Світом. Людина відчула свою здатність не лише звільнитися від колишньої залежності від оточення, а й підвищитися над ним, перемогти той світ, що раніше здавався рідним домом і захистом. Прогрес, наука, техніка, мистецтво – зовнішній результат цього фазового переходу. Освіта у тій формі, що ми її знаємо і зараз – теж явище з цього ряду.

3) *Постмодерн – Я розділене зі Світом, іде відмова навіть від негативної прив'язки.* Іронічна відстороненість стає основою такої диспозиційної формули. Більше того – Я навіть в собі втрачає цілісність, що виливається в постмодерну множинну ідентичність. Немає глибини, немає вкоріненості, немає боротьби, немає єдності. Поверхня, плинність, мінливість, багатоцентровість – основні характеристики цієї фази.

4) *Нова епоха – чого чекати від неї,* якщо спробувати дати цей прогноз в термінах відносин Я – Світ? Думаю, логічно припустити, що досвід попередніх епох дає підстави для появи такого переживання світу людиною Нової епохи, яке буде синтезом усіх попередніх модусів. І тоді ми можемо очікувати нового переживання єдності, але при збереженні ясного усвідомлення свого Я, своєї унікальності. Це переживання можна позначити як парадоксальне *індивідуалістично-холістичне*. В цьому разі одиничне і ціле стають рівними одне одному. Досвід традиції дає єдність, досвід Модерну самоусвідомлення. Так, але з тим нюансом, що з'являється ясне переживання свого Я – без підкорення цілим, без страху цілого (і як наслідок – боротьби з ним). Досвід Постмодерну доклав зусиль саме до останнього – знявши усі прив'язки і відкривши шлях до рівноважної єдності.

Обґрунтувати таке припущення можна просто запропонованою логікою синтезу, а можна, наприклад, спираючись на роботи психологів, що намагалися картографувати наше несвідоме, де, власне, і закладені варіанти наших можливих світопереживань. Закладені у вигляді певних атракторів в системі людської психіки – знову ж таки, якщо скористатися нелінійними поглядами на системні процеси. Найбільше резонансним до сказаного вище є роботи в галузі трансперсональної психології Станіслава Грофа (Гроф, 1993). Інтерес до його досліджень то зростає, то падає, але для нас в рамках цієї роботи цікавим буде те, що поштовхом до них була впевненість – людство входить у фазу глобальної кризи, і наука має шукати шляхи виходу з неї. Епілог вказаної роботи він так і назвав: «Сучасна глобальна криза і майбутнє еволюції свідомості». Змістовно в цій роботі найбільш цікавим в нашому випадку є те, що на базі чисельних емпіричних спостережень робиться висно-

вок — наше несвідоме має 4 базових матриці переживань, на основі яких може структуруватися вся зовнішня інформація, яку отримує людина. А значить — формуватися базове переживання стосунків «Я-Світ». Ці чотири матриці багато в чому співпадають з названими вище модусами переживання світу в різних культурних епохах, що дає підстави говорити — ці епохи активізували різні атрактори в психічному просторі людей. Останній, четвертий атрактор у Грофа позначений як «океанічна свідомість». Це може бути влучною метафорою для уявлення про те, що ж нам може принести Нова епоха в плані трансформації домінуючого переживання світу людиною.

Але все це досить абстрактні побудови і тут може бути логічним питання — де зараз ми могли б побачити прототип такого переживання і чи можемо знайти його в рамках нашої перехідної доби? Так, думаю можемо, якщо уважно придивимося до світопереживання дитини років 4-5. Це вже той вік, коли вона знає своє Я, але ще не втратила притаманної дітям креативності і можливості творити свої світи в процесі гри. При цьому дитина занурюється у ці світи, але не розчиняється в них повністю. Відчуття свого Я постійно зберігається. Але і немає страху занурення — адже це світ, де вона є творцем. Вона сама і є цим світом, він їй дорівнює і він її вміщує. На цей феномен в різний спосіб вказували дослідники дитячої гри Л.Виготський (Выготский, 1966), Д.Ельконін (Эльконин, 1999), Е.Еріксон, Ж.Піаже (Пиаже, 1932), З.Фрейд та ін., хоча момент самодостатності дитячої гри не в усіх цих роботах акцентувався в достатній мірі і розчинявся в погляді на гру як певну підготовку до дорослого «серйозного» життя. А для нас саме ця самодостатність може бути ключовою підказкою у відповіді на питання — чого очікувати від тих змін в наших переживаннях світу, що вже на часі.

Якими можуть бути ключові слова, що описують стосунки зі світом людини такої Нової епохи? Думаю, це перш за все слова: *гра, створення своїх Світів, входження у ці Світи (занурення), вихід з цих Світів (свобода)*. Їх поєднання виглядає досить напруженим, але може саме цю парадоксальність в переживанні світу ми і маємо очікувати від Нової епохи.

Як для соціолога, для мене логічним є твердження — якщо припустити, що цей прогноз є вірним, то ми маємо спостерігати локальні точки росту, зачатки такого світопереживання і відповідних практик поведження людини і світу. Цього логічно очікувати на маргіналіях різних соціальних інститутів, на маргіналіях різних соціальних полів, як сказав би П.Бурдье (Бурдье, 2005). Ці нові практики мають виникати не в рамках сталих інституційних утворень, а швидше як самоорганізаційна альтернатива до них. І можна передбачити, що старі правила гри і нові не завжди будуть в гармонічних стосунках.

Такі осередки зародження ми дійсно можемо спостерігати, і що важливо – саме в наших соціальних і культурних реаліях. Останнє треба підкреслити особливо – культурні передумови є суттєвим фактором, що зумовлюють практичну конкретику теоретичних передбачень. Якщо ми будемо шукати ті ж самі точки росту в інших культурних ареалах (наприклад, в США чи різних країнах Європи), то на рівні повсякденних практик вони можуть виявитися суттєво відмінними від наших.

Де ж саме ми можемо спостерігати це у нас? Холізм, гра, активна індивідуальність, зануреність без страху поглинання, а не відсторонене спостереження – це те, що характеризує суть подій в цих точках. Назвемо лише деякі приклади, які, як на мене, свідчать саме про тенденції суттєвої трансформації у глибинних переживаннях людиною своїх стосунків з оточуючим світом:

1) Яскравим і масштабним прикладом таких осередків самоорганізаційного утворення нових соціальних мереж-єдностей на маргіналіях різних соціальних інститутів є волонтерський рух в Україні, що виявився безпрецедентним навіть у світовому масштабі. На відміну від волонтерства в західних країнах, де ця діяльність носить найчастіше індивідуальний характер і є громадянським доповненням до сильних соціальних інститутів, у нас ми справді маємо говорити про таке соціальне явище як потужний волонтерський рух. Наші волонтери замінили свого часу собою недієздатні соціальні інститути армії, охорони здоров'я, соціального забезпечення. Вони запустили процеси створення потужних волонтерських осередків, що мали ядро і розгалужену по всій країні периферію. Це справді були і є альтернативні соціальні світи, належність до яких вимагає суттєвих особистісних трансформацій для тих, хто до цього приєднується. І трансформацій саме у бік відчуття єдності Я з цим соціальним цілим і в той же час – свободи від примусової прив'язаності (Бевзенко, 2015).

2) Заслуговують на увагу ті формати театральних подій, що йдуть на зміну старому модерному театру. Тут глядач і актор вже не розділені жорстко і імпровізують у створенні театального дійства. Більше того – наближені до реальності реконструкції історичних подій або театральних сюжетів з великою часткою імпровізації та спонтанності – ще один напрям трансформації в театральних практиках. Плейбек-театр, що являє собою форму театру-імпровізації і давно існує як альтернатива традиційному театру в США і Європі (Салас, 2009), знаходить у нас своє місце на перетині театру та психотерапевтичних практик (Савінов, 2018). Гра, занурення, єдність і свобода – тут ключові слова.

3) Інформаційна епоха забезпечила потужну технологічну базу для розширення практик Нової епохи – Інтернет майданчики, сайти, Інтернет-студії і Інтернет журнали. Сторінки у різних соціальних мережах

дають можливість утворювати неформальні спільноти, осередки спілкування і розгалужених ігор-світів. В них занурюється дедалі більша частина українців. Тут треба зазначити – це може один з найяскравіших прикладів згаданої вище неоднозначності тих змін, що нас чекають. Варто лише згадати про трагічні наслідки належності дітей до спільнот «Синій кіт», чи про ті проблеми, що виникають при ігровій залежності. Але розуміння того, що віртуальні світи – це тренд культурних змін, дозволить шукати виходи не в спробі забороняти, а в спробі знаходити цьому не менш привабливу, ігрову, але ціннісно іншу альтернативу.

4) Нарешті те, що має безпосередній стосунок до інституту освіти і теми кризи освіти, що цікавить нас у першу чергу. В Україні з'являються нові експериментальні початкові школи. З того, що куратори цих шкіл розказують про їхню діяльність, видно – основними словами для їх характеристик є слова «жива школа», «азарт», «гра» (Чудовська, 2018).

Напевне, при уважному спогляданні ми таких прикладів могли б навести ще багато – в практиках сім'ї і здоров'я, релігійних та комунікативних, бізнесових та наукових. Практиках відпочинку, роботи, навчання. За всієї їхньої різноманітності суттєвим для них є одне – відсутність поділу на активну керуючу частину і частину виконавців або спостерігачів. Базуються вони на ігрових за своєю глибинною суттю мережевих взаємодіях. Ігрові спільноти, що при цьому утворюються, утримують своїх членів в полі тяжіння лише за рахунок відчуття живого включення, мотивації саме цим включенням, а не результатом, що буде колись потім. Мотивація відкладеним результатом і мотивація процесом – це ще одна ознака, за якою можна розрізнити спонукування до активності, що є в сучасному світі і ті, що може принести нам Нова епоха.

Тема пошуку виходу з кризи освіти, про яку з великим наголосом згадують доповідачі Римського клубу, отримує в рамках такого розгляду відповідне звучання. Теоретики освітніх реформ одним з виходів справедливо вважають перенесення акцентів в процесі навчання зі «знання» на «компетенції». Але треба зазначити, що компетенції – це те, що в усі часи було медіатором практичних стосунків людини і оточуючого світу в усіх його можливих вимірах – фізичному, соціальному і навіть духовному. Зараз ми ще називаємо це практиками, що відповідають сформованій в рамках культури габітуальній налаштованості на поведіння зі світом (Бурдьє, 1998). Просто за різних часів людина отримувала ці компетенції у різний спосіб. Традиція не відділяла цей процес від усього життєвого потоку. Дитина просто жила і за принципом аналогії та наслідування отримувала потрібні компетенції. Саме епоха Модерну розділила знання та компетенції в часових та інституційних координатах. Притаманне цій епосі прагнення аналітичності та диференційованості

спрацювало і тут. Спочатку знання, а потім компетенції-практики. І тут не можна заперечувати усі ті позитиви, які це принесло. Адже навчитися компетенціям індустріально розвиненого світу через просте наслідування, як це раніше робилося в майстернях ремісників, вже було неможливо. Але зараз часи надто прискорились, щоб можна було так розділяти в часі отримання знання і набуття компетенцій. То як буде вирішувати це питання Нова епоха, якщо йти за запропонованою вище логікою? Компетенції потрібні швидко і часто такі, на які модерна освіта і не зважала.

Якими мають бути найважливіші компетенції людини Нової епохи? Думаю, саме у відповідності до названих вище ключових слів – маркерів. Це вміння створювати Свої світи, вміння занурюватися в них і вміння виходити з них. Це вміння побачити життя як простір різноманітних ігор, серед яких завжди є можливість обрати свою, є можливість її змінити на іншу і є можливість запропонувати свою власну. І тут важливо підкреслити – йдеться не про ті ігри-маніпуляції чи ігри-симуляції, що ними ще переповнений наш «приречений» світ, а про ігри, основані на щирості, чесності, мотивації самим процесом і азартом, що тут виникає.

Щирість, чесність – це те, що, за спостереженнями сучасних психологів, відрізняє молодь, народжену на зламі тисячоліть (Петрановская, 2017; Шульман, 2017). І, знову ж таки, в рамках запропонованої концепції, це виглядає зрозумілим – адже якщо Я дорівнює Світові, то немає сенсу бути нещирим і нечесним з самим собою. Тут затребуваними виявляються ті компетенції, які, можливо, стануть ключовими для Нової епохи – здатність до *рефлексивності та усвідомленості*. Причому це не та рефлексивність з приводу своїх дій і вчинків, їхніх причин і наслідків, яка не є рідкісною і в наші часи. А це значно більш глибока рефлексивність з приводу своїх думок, почуттів і навіть переживань. Такі практики і відповідні компетенції є досить новими в нашому культурному ареалі. Самозаглиблення, медитативність, вміння працювати на полі своєї свідомості, відстежувати власні когнітивні процеси і власні почуття – це нові культурні тренди, які і виводять на названі компетенції. І вони теж зароджуються в маргіналіях сучасної культури.

Якщо від цих досить загальних міркувань перейти до такого практичного питання, як реформа освіти, то логічно поставити питання – що могло б виступати ознакою того, що освітні реформи рухаються саме у цьому напрямі? І тут точно справа не стільки в нових програмах, зарплатах вчителів, методах контролю знань тощо. Думаю, реальність реформ ми можемо побачити не в формальних правилах, а в повсякденних живих практиках, які відбуваються в рамках інституту освіти. І поки ці практики будуть описуватися в термінах школа, клас, аудиторія, вчитель, викладач, підручник, урок, завдання, екзамен і таке інше про відхід від модерних

форматів і про реальні трансформації в освітньому житті говорити буде зарано. Жива школа, вільна гра, створення своїх світів на цих підмурках ніяк не можуть бути вибудовані. І змінюватися ці практики будуть саме шляхом поступового переходу на нові практичні майданчики, що зароджуються поруч і де освітня повсякденність є принципово іншою.

Наскільки реальним є такий прогноз? Чи не виглядає це так, що Нова епоха відкриває всім широкі шляхи до творчості і ледь не геніальності? Думаю, це питання подібне до того, яке міг би поставити середньовічний селянин у відповідь на прогнози щодо майбутньої майже суцільної грамотності та писемності людини епохи Модерну. То що – міг би він з недовірою спитати – тоді усі люди будуть грамотними, писемними? Ясна річ, це було важко уявити, і лише поява друкарства, освіти як окремого інституту, шкіл, університетів і практики віддавати дітей на навчання зробило це можливим. Технологічне підкріплення для того, щоб кожен міг, як це і годиться творчій людині, творити свої світи, є вже зараз. І вони будуть удосконалюватися. Але тут є пересторога іншого плану.

В реальності все може виявитися не настільки оптимістичним навіть якщо хід культурних трансформацій справді піде в цей бік. Нове Середньовіччя можливе, як казали про це ряд авторів (У.Бек, М.Бердяєв, У.Еко, П.Сорокін та ін.). У.Еко пише: «Про це наше Середньовіччя сказано, що воно буде «безперервним перехідним періодом», до якого доведеться пристосовуватися новими методами: проблема буде полягати не стільки в тому, щоб зберегти минуле у відповідності до науки, але і в тому, щоб напрацювати шляхи використання безпорядку, проникнувши у логіку ситуації безперервного конфлікту» (Еко, 1994: 267)

Думаю, саме логіка гри є тією логікою, що стане нам тут у нагоді. Адже гра, це, з одного боку, тяжіння і захоплення, а з іншого – напруженість, агональність, ігровий конфлікт. Гра не забезпечує сама по собі позитивність того сценарію і тих правил, за якими вона відбувається. Її байдужість до цінностей – річ відома. Адже і війна, за відомим теоретиком гри Й.Хейзингою, теж є масштабною грою (Хейзинга, 1992). Через які ігри будуть творити свої світи люди майбутнього? Саме тут той джокер невідзначеності і варіативності, що відповідає складному і нелінійному світові.

Тому тут треба сказати ще одне ключове слово, що є на часі в цей перехідний момент. Це слово *цінності*. Про це теж зараз говорять чимало, але, знову ж таки, питання – що це означатиме для людини нової епохи, де хотіватимуться ці цінності, щоб їх відстежувати? Відомо, що вже зараз не працюють методи прямого опитування щодо того, що є для людей цінним. Люди називають однією з найважливіших цінностей здоров'я, але практики здоров'я про це ніяк не свідчать (Jodelet, 2012). Відомий на весь світ опитувальник Шварца (Schwartz, 1992), який зазвичай використовувався

для вимірювання цінностей, працює лише на дуже культурно віддалених спільнотах. Диференціацію цінностей в рамках одного культурного ареалу за допомогою цього інструментарію відслідкувати виявляється дуже важко. Люди декларують дуже подібні ціннісні вибори, хоча в своїй поведінці виявляються різними. Іноді буває навпаки – подібність поведінки при відмінності в декларованих цінностях (Руднев, 2013).

То де ж вони ховаються, наші цінності? Вважаю, що не декларовані, а реальні цінності містяться в наших стилях життя, які є сукупністю усіх наших повсякденних практик. Саме через ці, не завжди відрефлексовані, практичні дії ми і маніфестуємо наш реальний ціннісний ряд (Бевзенко, 2007, 2008; Бевзенко, Злобина, 2012).

А що зумовлює, своєю чергою, ці стилі життя? Думаю, ті уявлення про успіх, що їх задає відповідна культура. Успішне життя в традиційну епоху було невідривно пов'язане з успіхом та процвітанням роду, родини. Це був колективний успіх. В модерну епоху ми вже прагнемо перш за все успіху індивідуального (Бевзенко, 2000). Що в цьому плані принесе нам Нова епоха? Вважаю, це тема для наступних не менш цікавих роздумів.

Останнім акордом хочу запропонувати вже зовсім, на перший погляд, фантастичний прогноз. Культурні епохи, як і все принципово нове, починають, як правило, проростати на культурному узбіччі. Тому ми можемо чекати, що прогнозовані зміни візьмуть свій початок не в ядрі сьогоденної західної культури, а десь на її периферії. Україна, хоч і прагне увійти в Європу, поки що не може похвалитися тим, що в соціокультурному плані зрівнялася з розвинутими європейськими країнами. Але саме з цієї причини, як це не парадоксально, ми можемо сподіватися, що Україна зможе стати однією з таких потенційних периферій. Свого часу таку думку висловив видатний український філософ Б.Кримський, сказавши: «У сучасному глобалізованому світі Україна має всі можливості для того, щоб зіграти роль цивілізаційного центру» (Сюндюков, 2006). Трансформації освітніх практик, якщо вони підуть у відповідному напрямку, можуть тут зіграти дуже важливу роль.

Посилання

- Арнольд В.И. (1990) Теория катастроф. М.: Наука.
- Бевзенко Л. (2007) Життєвий успіх, цінності, стилі життя. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 4, 132-151.
- Бевзенко Л. (2015) Солідаристські прояви в Україні, пов'язані з активним волонтерським рухом. В: *Збірник наукових праць: «Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства»*. Харків, 134-142.
- Бевзенко Л., Злобина Е. (2012) *Образы успеха: опыт визуального исследования*. Киев: Институт социологии НАНУ.

- Бевзенко Л.Д. (2000) Смысл жизненного успеха: социально–культурологический контекст. *Социология: теория, методы, маркетинг*, 1, 34-51.
- Бевзенко Л.Д. (2008) Стили жизни переходного общества. Киев: Ин-тут социологии НАНУ.
- Бевзенко Л.Д. (2002) Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций. К.: Институт социологии НАНУ.
- Богатая Л.Н. (2010) На пути к многомерному мышлению: монография. Одесса: Печатный дом.
- Бурдые П. (1998) Структура, габитус, практика. *Журнал социологии и социальной антропологии*, Т. 1, №2, 40-58.
- Бурдые П. (2005) Социальное пространство: поля и практики. СПб.: Алетейя; М.: Институт экспериментальной социологии.
- Выготский Л.С. (1966) Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. *Вопросы психологии*, 6, 62-76.
- Горбунова Л. (2017) Трансформативне навчання дорослих: поворот до «цілісного розуміння» людини. *Філософія освіти. Philosophy of Education*, 1 (20), 97-127.
- Гроф С. (1993) «За пределами мозга» (Рождение, смерть и трансценденция в психотерапии). Издательство Трансперсонального Института, М.
- Добронравова И.С. (1990) Синергетика: становление нелинейного мышления. К.: Лыбидь.
- Добронравова И.С. (2003) Философія науки і синергетика освіти. *Вища освіта України*, 2, 7-9.
- Ершова-Бабенко И.В. (1992) Методология исследования психики как синергетического объекта. Одесса, ОДЭКОМ.
- Капица С.П. (1999) Сколько людей жило, живет и будет жить на земле. Очерк теории роста человечества. М., Наука. URL: [//malchish.org/lib/philosof/Kapitza/Kapitza.h](http://malchish.org/lib/philosof/Kapitza/Kapitza.h)
- Капица С.П. (2009) Мировой демографический кризис и Россия. В: *Будущее России. Вызовы и проекты: История. Демография. Наука / Под ред. Г.Г. Малинецкого*, М., «Либроком», 73-76.
- Кочубей Н.В. (2012) Сеть как пространство постнеклассических практик. В: *Постнеклассические практики: опыт концептуализации: Коллективная монография*. СПб.: Издательский дом «Мирь», 447-456.
- Князева Е.Н., Курдюмов С.П., (1994) У истоков синергетического видения мира. В: *Самоорганизация и наука. Опыт философского осмысления*. М.: ИФ РАН, 162-186.
- Латур Б. (2002) Дайте мне лабораторию, и я переверну мир. *Логос*, 5/6(35), 1-31. URL: <http://www.ruthenia.ru/logos/number/35/10.pdf>
- Латур Б. (2018) Наука была столь же таинственной, что и Непорочное Зачатие. URL: <https://syg.ma/@sygma/bruno-latur-nauka-byla-stol-zhie-tainstviennoi-cto-i-nieporochnoie-zachatiie>
- Майнцер К. (1997) Сложность и самоорганизация. Возникновение новой науки и культуры на рубеже века. *Вопросы философии*, 3, 48-61.
- Матвейчев О. (2018) Римский клуб, юбилейный доклад. Вердикт: “Старый Мир обречен. Новый Мир неизбежен!”. URL: <https://matveychev-oleg.livejournal.com/6653054.html>

- Нестерова М. (2015) Когнитивистика: истоки, вызовы, перспективы: монография. Сумы: Университетская книга.
- Петрановская Л. (2017) Мы готовим детей к позавчерашнему миру. URL: www.pravmir.ru/lyudmila-petranovskaya-myi-gotovim-detej-k-pozavchershnemu-miru/
- Пиже Ж. (1932) Речь и мышление ребенка. М.; Л.
- Предборська І.М. (1995) Мінливість, соціум, людина: монографія. Суми: Видавництво «Слобожанщина».
- Пригожин И., Стенгерс И. (1986) Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой. М.: Прогресс.
- Руднев М. Г. (2013) Инвариантность измерения базовых ценностей по методике Шварца среди русскоязычного населения четырех стран. *Социология: 4М*, 37, 7-38.
- Савінов В. (2018) Плейбек-театр як засіб арт-терапії: коли плинність завмирає. В: *Простір арт-терапії: творча інтеграція та трансформація в епоху плинного модерну: матеріали XV міжнар. міждисциплін. наук.-практ. конф.*, Львів, 94–99.
- Салас Дж. (2009) Играем реальную жизнь в Плейбэк-театре. Пер. с англ. М. Ю. Кривченко. М.: Когито-Центр.
- Сюндюков І. (2006) Сергій Кримський: «У сучасному глобалізованому світі Україна має всі можливості для того, щоб зіграти роль цивілізаційного центру». *День*, 4 серпня. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/nota-bene/sergiy-krimskiy-u-suchasnomu-globalizovanomu-sviti-ukrayina-maie-vsi-mozhlivosti>
- Хакен Г. (1985) Синергетика: Иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах. Пер. с англ. М.: Мир.
- Хейзинга Й. (1992) Homo Ludens. В тени завтрашнего дня. М.: Прогресс.
- Чудовська І. (2018) Школа жива. Група «живое образование». URL: https://www.facebook.com/groups/1733183836738963/?multi_permalink=1801610026563010¬if_id=1524073924083271¬if_t=group_activity&ref=notif
- Шульман Е. (2017) Современная молодежь – самое правильное из всех поколений, какие только можно себе представить. URL: <http://www.pravmir.ru/ekaterina-shulman-sovremennaya-molodezh-samoe-pravilnoe-iz-vseh-pokoleniy-kakie-tolko-mozhno-sebe-predstavit/>
- Эко У. (1994) Средние века уже начались. *Иностранная литература*, 4, 258-267.
- Эльконин Д. Б (1999) Психология игры. М.: Гумант. центр ВЛАДОС.
- Grobman, G. M. (2005) Complexity Theory: A new way to look at organizational change. *Public Administration Quarterly*, Vol. 29, No. 3/4, 350-382.
- Jodelet, D. (2012) Culture and health practices. In: *A. De Rosa (Ed.), Social representations in the 'social arena'*, pp. 153-165. London: Routledge.
- Schwartz, S.H. (1992) Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25 (1), 1–65.
- Weizsaecker, E., Wijkman, A. (2018) Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. Springer.

References

- Arnold, V. I. (1990) Catastrophe Theory. М.: Nauka [in Russian].

- Bevzenko, L. (2007) Life success, values, lifestyles. *Sociology: theory, methods, marketing*, 4, 132-151 [in Ukrainian].
- Bevzenko, L. (2015) Solidarity manifestations in Ukraine associated with an active volunteer movement. In: «*Methodology, theory and practice of sociological analysis of daily suespism*», Kharkov, 134-142 [in Ukrainian].
- Bevzenko, L., Zlobina E. (2012) Images of success: the experience of visual research. Kiev: Institute of Sociology of NASU [in Russian].
- Bevzenko, L.D. (2000) The meaning of life success: socio-cultural context. *Sociology: theory, methods, marketing*, №1, 34-51 [in Russian].
- Bevzenko, L.D. (2008) Styles of life of a transitional society. Kiev: Institute of Sociology of NASU [in Russian].
- Bevzenko, L.D. (2002) Social self-organization. Synergetic paradigm: the possibilities of social interpretations. K.: Institute of Sociology of NASU [in Russian].
- Bogataya, L.N. (2010) Towards multidimensional thinking: monograph. Odessa: Pechatnyy dom [in Russian].
- Bourdieu, P. (1998) Structure, habit, practice. *Journal of Sociology and Social Anthropology*, V. 1, No. 2, 40-58 [in Russian].
- Bourdieu, P. (2005) Social space: fields and practices. St. Petersburg: Aleteya; M.: Institute of Experimental Sociology [in Russian].
- Chudovskaya, I. (2018) The school is alive. A group of “living education” [in Russian]. URL: https://www.facebook.com/groups/1733183836738963/?multi_permalink=1801610026563010¬if_id=1524073924083271¬if_t=group_activity&ref=notif
- Dobronravova, I.S. (1990) Synergetics: the formation of nonlinear thinking. K.: Lybid [in Russian].
- Dobronravova, I.S. (2003) Philosophy of science and synergetics. *Higher education of Ukraine*, 2, 7-9 [in Ukrainian].
- Eko, U. (1994) The Middle Ages have already begun. *Inostrannaya literatura*, 4, 258-267 [in Russian].
- El'konin, D. B. (1999) Psychology of the game. M.: Humanity Center VLADOS [in Russian].
- Ershova-Babenko, I.V. (1992) Methodology of the study of the psyche as a synergetic object. Odessa, ODEKOM [in Russian].
- Gorbunova, L. (2017) Transformative Adult Learning: Turn Towards a «Holistic Understanding of Subjectivity». *Filosofiya osvity. Philosophy of Education*, No 1 (20), 97-127 [in Ukrainian].
- Grobman, G. M. (2005) Complexity Theory: A new way to look at organizational change. *Public Administration Quarterly*, Vol. 29, No. 3/4, 350-382.
- Grof, S. (1993) “Outside the brain” (Birth, death and transcendence in psychotherapy). Publishing house of the Transpersonal Institute, M. [in Russian].
- Haken, G. (1985) *Synergetics: Hierarchy of instabilities in self-organizing systems and devices*. Trans. from English. Moscow: Mir [in Russian].
- Heisinga, J. (1992) Homo Ludens. In the shadow of tomorrow. M.: Progress [in Russian].
- Jodelet, D. (2012) Culture and health practices. In: *A. De Rosa (Ed.), Social representations in the 'social arena'*, pp. 153-165. London: Routledge.
- Kapitsa, S.P. (1999) How many people lived, lives and will live on earth. Essay on the theory of human growth. M., Nauka. URL: [//malchish.org/lib/philosof/Kapitza/Kapitza.h](http://malchish.org/lib/philosof/Kapitza/Kapitza.h) [in Russian].

- Kapitsa, S.P. (2009) The World Demographic Crisis and Russia. In: *The Future of Russia. Challenges and projects: History. Demography. Science / Ed. G.G. Malinetskiy, M.*, "Li-brokom", 73-76 [in Russian].
- Kochubey, N.V. (2012) The Network as a Space of Post-Non-Classical Practices. In: *Post-Non-Classical Practices: The Experience of Conceptualization: A Collective Monograph*. SPb.: Publishing house "Mir", 447-456 [in Russian].
- Knyazeva, EN, Kurdyumov, SP, (1994) At the source of a synergistic vision of the world. In: *Self-Organization and Science. Experience of philosophical understanding*. M.: IF RAS, 162-186 [in Russian].
- Latour, B. (2002) Give me a lab and I'll turn the world around. *Logos*, 5/6(35), 1-31 [in Russian]. URL: <http://www.ruthenia.ru/logos/number/35/10.pdf>
- Latour, B. (2018) Science was as mysterious as the Immaculate Conception [in Russian]. URL: <https://syg.ma/@sygma/bruno-latur-nauka-byla-stol-zhie-tainstviennoi-chtoi-nieporochnoie-zachatiie>
- Mainzer, K. (1997) Complexity and Self-Organization. The Emergence of a New Science and Culture at the Turn of the Century. *Voprosy filosofii*, 3, 48-61 [in Russian].
- Matveychev, O. (2018) The Roman club, the anniversary report. Verdict: "The Old World is doomed, the New World is inevitable!". URL: <https://matveychev-oleg.livejournal.com/6653054.html>
- Nesterova, M. (2015) *Cognitistics: origins, challenges, prospects: monograph*. Sumy: Universitetskaya kniga [in Russian].
- Petranovskaya, L. (2017) We are preparing children for the day before yesterday's world [in Russian]. URL: www.pravmir.ru/lyudmila-petranovskaya-myi-gotovim-detey-k-pozavcherashnemu-miru/
- Piaget, J. (1932) *Child's speech and thinking*. M.; L. [in Russian].
- Predoborska, I.M. (1995) *Variability, socium, man: the monograph*. Sumy: Vidavnitsvo Slobozhanshchina [in Ukrainian].
- Prigozhin, I., Stengers, I. (1986) *Order out of chaos: A new dialogue of a person with a person*. Moscow: Progress [in Russian].
- Rudnev, M.G. (2013) Invariance of measurement of basic values according to the Schwarz method among the Russian-speaking population of four countries. *Sociology: 4M*, 37, 7-38 [in Russian].
- Savinov, V. (2018) Playback theater as a means of art therapy: when the fluidity fades. In: *The space of art therapy: creative integration and the transformation in the era of fluid modernism: mater. XV International interdisciplinary science-practice conf.*, Lviv, 94-99 [in Ukrainian].
- Salas, J. (2009) We play a real life in the Playback-theater. Translation from English by M. Yu. Krivchenko. M.: Kogito-Center [in Russian].
- Schwartz, S.H. (1992) Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25 (1), 1-65.
- Shulman, E. (2017) Modern youth is the most correct of all generations, as you can imagine [in Russian]. URL: <http://www.pravmir.ru/ekaterina-shulman-sovremennaya-molodezh-samoe-pravilnoe-iz-vseh-pokoleniy-kakie-tolko-mozhno-sebe-predstavit/>
- Syundyukov, I. (2006) Serhiy Kryms'kyy: «In today's globalized world, Ukraine has every opportunity to play the role of a civilization center.» Day 4 August [in Ukrainian].

URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/nota-bene/sergiy-krimskiy-u-suchasnomu-globalizovanomu-sviti-ukrayina-maie-vsi-mozhливosti>

Vygotsky, L.S. (1966) The game and its role in the child's mental development. Questions of psychology, 6, 62-76 [in Russian].

Weizsaecker, E., Wijkman, A. (2018) Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. Springer.

Любовь Бевзенко. Кризис образования, современные социокультурные трансформации и изменение повседневных образовательных практик

Кризис образования занимает весомое место в ряде кризисных проблем, на которые указано, в частности, в юбилейном докладе Римского клуба (апрель 2018 г.). Главный вывод из этого доклада звучит так: «Старый мир обречен, Новый мир неизбежен». В статье делается попытка отыскать логику, в которой можно понять суть этого перехода от «обреченного» к «неизбежному» Миру (Новой культурной эпохе), в частности и в плоскости образовательных трансформаций.

Методологический выбор поиска ответа на этот вопрос лежит в плоскости системного, нелинейного и междисциплинарного взгляда на социальную и культурную динамику, что позволяет предположить: существует определенный метапараметр, который задает суть фазовых (кризисных) переходов в этих процессах.

В качестве такого параметра в работе предложено рассмотреть те типичные базовые переживания мира, которые отвечают основным культурным эпохам западного культурного ареала (Традиция, Модерн, Постмодерн). Квинтэссенцию его можно описать в терминах переживания человеком отношений «Я – Мир». Обосновано, что в таких концептуальных рамках от Новой эпохи логично ждать доминирования парадоксального индивидуалистически-холистического переживания Мира: *Я* остро осознает себя как индивидуальность, но в то же время переживает свое единство с Миром, *Я* принадлежит Миру и творит его одновременно.

В подтверждение достоверности такого прогноза указываются имеющиеся точки роста такого мировосприятия, которые имеют место именно в наших социокультурных реалиях – волонтерское движение, плей-бек театр, экспериментальные школы (живая школа, игра), Интернет как параллельная социальная реальность и самоорганизационные сообщества, которые там возникают. Подчеркивается ценностная неоднозначность таких культурных трансформаций и необходимость отслеживать их не на формально-институциональном уровне, а на уровне социальной самоорганизации, стилей жизни, трансформации повседневных практик, в частности повседневных практик в образовательном поле.

Ключевые слова: образовательный кризис, нелинейная социокультурная динамика, Новая культурная эпоха, индивидуалистически-холистическое переживание Мира, самоорганизация, игра, повседневные образовательные практики, ценности, стили жизни.

Lubov Bevzenko. The Crisis of Education, Modern Social-Cultural Transformations and the Changing of Everyday Educational Practices

The crisis of education occupies a significant place in a number of crisis problems, which are particular indicated, in the jubilee report of the Club of Rome (April 2018). The main conclusion from this report is: «The old world is doomed, the New World is inevitable.» The article makes an attempt to find a logic in which one can understand the essence of this transition from the «doomed» to the «inevitable» world (the New Cultural Era), in particular, in the plane of educational transformations.

The methodological choice of finding the answer to this question lies in the plane of a systemic, non-linear and interdisciplinary view of social and cultural dynamics, which suggests that there is a certain meta-parameter that sets the essence of the phase (crisis) transitions in these processes.

As such a parameter, it is suggested to consider those typical basic experiences of the world that correspond to the main cultural epochs of the Western cultural range (Tradition, Modernity, Postmodern). Quintessence of it can be described in terms of a person's experience of the relationship «I am – the World». It is justified that in such conceptual frameworks it is logical to expect from the New Era the domination of the paradoxical individualistic-holistic experience of the World: I acutely realize myself as an individuality, but at the same time it experiences its unity with the World, I belong to the World and create it simultaneously.

In support of the reliability of such a forecast, the available points of growth of such a perception of the world are indicated, which take place in our sociocultural realities – the volunteer movement, play-back theater, experimental schools (live school, game), the Internet as a parallel social reality and self-organizing communities that arise there. It emphasizes the value ambiguity of such cultural transformations and the need to track them not at the formal and institutional level but at the level of social self-organization, life styles, the transformation of everyday practices, in particular, everyday practices in the educational field.

Key words: *educational crisis, nonlinear socio-cultural dynamics, New cultural epoch, individualistic-holistic experience of the World, self-organization, play, everyday educational practices, values, life styles.*

Бевзенко Любов Дмитрівна – доктор соціологічних наук, провідний науковий співробітник відділу соціальної психології Інституту соціології НАН України.

E-mail: lbevzenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4020-1937>

Bevzenko Lyubov – Doctor of Social Sciences, Leading Researcher, Department of Social Psychology, Institute of Sociology of NAS of Ukraine.

E-mail: lbevzenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4020-1937>